

Jadwiga Krajewska

Warszawa

BIBLIOGRAFIA PIŚMIENICTWA O UNIWERSYTECIE WARSZAWSKIM

Na zjeździe historyków w Sztokholmie w 1960 roku mówiono o potrzebie dokumentowania dziejów uniwersytetów. Myśl tę podjęła wkrótce Biblioteka UW, a wykonawczynią zadania została wówczas Pani dr Barbara Bieńkowska, która zorganizowała pracę nad bibliografią piśmiennictwa o UW. Prace rozpoczęto od okresu powojennego (1945–1965), planując opracowanie bibliografii retrospektywnej za lata 1816–1939, przy równoczesnym opracowywaniu bibliografii bieżącej. Praca rozpoczęta przez dr Barbarę Bieńkowską w 1965 roku, po Jej odejściu z BUW jest kontynuowana do dziś w Oddziale Informacji Naukowej BUW.

Celem bibliografii było zebranie materiałów o UW ukazujących się w prasie codziennej, różnorodnych czasopismach naukowych i popularnych, w wydawnictwach zbiorowych i jako samodzielne książki. Celem było także uporządkowanie zebranych informacji o UW w taki sposób, aby ukazać jego działalność naukową i dydaktyczną, organizację wewnętrzną, miejsce Uczelni w życiu miasta, w jego dziejach, współpracę z różnymi instytucjami naukowymi oraz ludzi tworzących Uniwersytet – pracowników i studentów. Równocześnie należało pamiętać, że 175 lat licząca Uczelnia działała w różnych okresach historycznych i że realia poszczególnych okresów silnie oddziaływały na Uniwersytet i ludzi z nim związanych.

Cały okres istnienia UW był i jest bogato dokumentowany przez współczesnych, a także jest przedmiotem wielu opracowań historycznych i wspomnieniowych następnych pokoleń. Ten bogaty a zarazem zróżnicowany materiał, w zależności od okresu w jakim powstawał i spraw jakich dotyczył, wymagał specyficznego potraktowania. Ujęcie bibliograficzne tak rozległego i wieloaspektowego tematu, mimo iż dotyczył jednej instytucji, wymagało wypracowania odpowiednich metod pracy, ustalenia kryterium doboru materiału, schematu układu, form opisu bibliograficznego, a także pomocniczego aparatu, jak indeksy, wykresy itp. Przyjęto zasadę, że chronologia publikacji odpowiada chronologii wydarzeń. Zebrany materiał podzielono na kilka tomów. Lata 1816–1831–1862–1869 tworzą jeden tom¹. Zawiera on materiały dotyczące 15-letniej działalności Uniwersytetu Królewskiego i 7-letniego okresu istnienia Szkoły Głównej oraz lat 1831–1862, czyli okresu, w którym nie istniał Uniwersytet, a tylko działały zakłady naukowe, będące pozostałością Uniwersytetu Królewskiego lub powstawały nowe, które dały początek Szkole Głównej.

Lata 1870–1915 (lipiec)² to lata działania uniwersytetu rosyjskiego. Bogaty w doniesienia prasowe materiał bibliograficzny wyraźnie wskazuje na postępujący

proces rusyfikacji Uczelni, przeciwstawianie się temu społeczeństwa polskiego, zwłaszcza studentów i coraz mniej licznej polskiej kadry nauczającej.

Lata 1915–1939–1944³ to lata powstawania, a następnie rozwoju Uczelni w kraju posiadającym własną państwowość. Wyodrębnienie materiału dotyczącego okresu od listopada 1915 do strajku 1917 i przebiegu samego strajku miało na celu podkreślenie specyficznej drogi przekształcenia się UW w uczelnię polską. Lata II wojny światowej nie przerwały działania Uczelni, utajniły tylko nauczanie.

Lata 1945–1965⁴ to okres wznawiania działania Uczelni po zniszczeniach wojennych, rozwoju organizacyjnego, przekształcenia się niektórych wydziałów w samodzielne uczelnie akademickie, powstawania nowych wydziałów i kierunków studiów.

Lata późniejsze dokumentowano w różny sposób; w oddzielnym tomie zawarto okresy od 1966 do 1971 roku⁵. Od 1973 do 1980 roku ukazuje się bieżąca bibliografia w „Rocznikach UW”, zawierająca materiał za lata 1972–1979, a okres 1980–1985⁶ stanowi oddzielny tom, bowiem „Roczniki UW” przestały ukazywać się; w przygotowaniu jest następne 5-lecie: 1986–1990. Tak więc cały okres istnienia Uczelni posiada dokumentację bibliograficzną.

Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego to również dzieje miasta i kraju. Każde ważniejsze wydarzenie w historii miasta i kraju ma odbicie w życiu Uniwersytetu. Nie zabrakło więc informacji o udziale studentów i kadry nauczającej Uczelni w powstaniach – listopadowym i styczniowym oraz o innych ważnych wydarzeniach. Zebrane materiały tworzą obraz uczelni żywo reagującej na każde ważne wydarzenie w życiu narodu, uczelni niepokornej, kształtującej nieustannie nowe kadry inteligencji polskiej.

Dobór materiałów

Bibliografia zawiera materiały publikowane na terenach trzech zaborów, a następnie niepodległego państwa polskiego. Artykuły, książki, fragmenty wydawnictw zbiorowych – to materiał, który gromadzono, przeglądając prasę codzienną, czasopisma i różnego rodzaju wydawnictwa samoistne. Zebrany materiał konfrontowano z bibliografiami ogólnymi i specjalnymi. Poszukiwania prowadzono także w katalogach ważniejszych bibliotek naukowych. Gromadzony materiał był bardzo zróżnicowany pod względem ilości i jakości doniesień, ściśle zależny od okresu w jakim powstał i jakiego dotyczył.

Zgromadzony materiał poddano selekcji. Wybór uzależniono od stopnia ważności informacji dla tematyki bibliografii i wielokrotności powtarzania się tej samej wiadomości. Informacje dotyczące organizacji wewnętrznej Uczelni, jej działalności naukowej i dydaktycznej podlegały stosunkowo małej redukcji we wszystkich tomach bibliografii. Znacznie ostrzejszej selekcji podlegały doniesienia o sprawach studenckich, bardzo zresztą zróżnicowane.

W bibliografii obok materiałów dotyczących w całości Uczelni, umieszczono też informacje poruszające tylko fragmentarycznie sprawy Uczelni, ale ukazujące jej miejsce na tle szerszym, względnie będące uogólnieniem określonych problemów szkolnictwa wyższego i nauki na podstawie doświadczeń UW. Dotyczy to

zwłaszcza okresu po I i II wojnie światowej. Informacje z tego okresu podlegają znacznie ostrzejszej selekcji, wynikającej również z wielkiej obfitości materiału oraz znacznej powtarzalności tych samych wiadomości. Materiały ukazujące współpracę Uczelni z różnymi instytucjami, działania UW na rzecz społeczeństwa, dobierano tak, aby ukazać wszelkie problemy z tym związane, nawet jeśli były przedstawiane w krótkich wzmiankach prasowych. Przy licznie powtarzających się informacjach, a istotnych dla tematyki bibliografii, ograniczono się tylko do podawania samych cytów wydawniczych.

Materiały biograficzne ograniczono głównie do syntetycznych biogramów oraz wiadomości dotyczących bezpośredniego związku danej osoby z Uczelnią, choć uwzględniono też informacje związane z pełnieniem różnych funkcji poza Uczelnią, aby ukazać aktywność naukową pracowników, a także łączność ich ze społeczeństwem.

Nie uwzględniano w bibliografii wiadomości zamieszczanych w wydawnictwach encyklopedycznych i ogólnoinformacyjnych.

Układ bibliografii

We wszystkich tomach bibliografii zastosowano jednakowy podział na siedem–osiem podstawowych działów, natomiast dalszy podział w ich obrębie ulegał zmianom w zależności od specyfiki okresu, w którym działała Uczelnia. Problematyczny układ miał na celu ukazanie możliwie przejrzyste najważniejszych spraw i form działania Uczelni, jak: organizacji wewnętrznej podlegającej licznym zmianom, stąd nie mogła się ona stać podstawą układu (poza roczną bibliografią bieżącą za lata 1972–1979); działalności dydaktycznej; prowadzonych prac naukowych; współpracy z innymi instytucjami; działania na rzecz społeczeństwa, wreszcie wyodrębniono problemy związane z pracownikami i studentami. Przy takim układzie nie można było przestrzegać jednego kryterium podziału, ani zasady nadrzędności.

Najbardziej zróżnicowany układ ma tom zawierający materiały za lata 1816–1869. Ze względu na zawarcie w tym tomie materiałów z czterech różnych okresów w historii UW wyodrębniono najpierw Uniwersytet Królewski 1816–1831; lata 1832–1861; Szkołę Główną 1862–1869 i wspólny dla całego tomu materiał biograficzny, zawierający informacje z lat 1816–1869. W Królewskim Uniwersytecie i Szkole Głównej zachowano wspólny układ podstawowy, a więc: organizacja wewnętrzna, działalność dydaktyczna, prace naukowe, współpraca z innymi instytucjami, a także ukazano związki ze społeczeństwem, udział pracowników i studentów w obu powstaniach – listopadowym i styczniowym. W części drugiej ułożono materiał według nazw jednostek organizacyjnych, a w materiałach biograficznych według nazwisk pracowników.

Zasady podziału w obrębie poszczególnych działów są różne, zależne od specyfiki materiału, są to np. nazwy jednostek organizacyjnych, jak wydział, instytut, katedra itp., nazwy dyscyplin reprezentowanych na Uczelni, czasem nazwa geograficzna, np. przy omawianiu wykopalisk archeologicznych prowadzonych w różnych państwach i miejscowościach lub przy porządkowaniu materiału o współpracy UW z instytucjami zagranicznymi; nazwy organizacji naukowych, społecz-

nych i politycznych działających wśród pracowników i studentów, wreszcie nazwiska pracowników w części biograficznej. Stosowano też śródtytuł, jeżeli pozwalało to na wyodrębnienie materiału zbyt szeregowego, aby utworzyć oddzielny poddział, ale dostatecznie charakterystycznego i istotnego, aby zasługiwał na wyodrębnienie.

W szeregowaniu wewnętrznym najniższego szczebla przyjęto zasadę rejestrowania materiałów według chronologii wydawniczej⁷ uznając, że ona najlepiej ukazuje proces przemian zachodzących w Uczelni; w pozycjach zbiorczych decydowała data pierwszego opisywanego dokumentu. Szeregowanie logiczne stosowano wówczas (zwłaszcza materiałów po II wojnie światowej), gdy istniała konieczność zwrócenia uwagi na wzajemne powiązania problemów i zjawisk podobnych czy zależnych od siebie. Zasadą tego szeregowania było takie grupowanie materiałów, by pokazywały najpierw problemy ogólne, a następnie szczegółowe (np. dotyczące całego Uniwersytetu, potem poszczególnych wydziałów). Tworzono też bloki tematyczne oddzielone w druku od innych pozycji podwójnym odstępem. W obrębie bloku szeregowano pozycje chronologicznie. Wewnątrz pozycji zbiorczej szeregowano opisy bibliograficzne według dat wydania, a w obrębie jednego roku alfabetycznie. Materiały biograficzne grupowano następująco: opracowanie biograficzne, nekrologi i bibliografie prac danego pracownika. Dla osób zmarłych starano się ustalić daty urodzenia i śmierci.

Opis bibliograficzny

We wszystkich tomach bibliografii zastosowano jednolity opis bibliograficzny skrócony, ograniczony do elementów niezbędnych do identyfikacji dokumentów. W związku z tym w tomach opracowywanych po ukazaniu się normy bibliograficznej z 1984 roku nie stosowano ani jej zasad, ani znaków graficznych, wychodząc z założenia, że łatwiej czytelnikowi będzie korzystać z bibliografii, jeżeli opis będzie jednakowy we wszystkich tomach.

W opisie artykułów podawano nazwiska i inicjały imion autora (ich pełne brzmienie podano w indeksie autorskim, nie rozwiązywano pseudonimów i kryptonimów), tytuł, ewentualnie podtytuł, a także nazwę rubryki lub cyklu, w których informacja została zamieszczona. Podawanie nazw cyklu lub rubryk było podyktowane istnieniem spornej liczby wzmianek typu kronikarskiego, nie zawsze posiadających odrębne tytuły, tworzone dla nich sztuczne tytuły lub podawano incipity, zawierające treść dokumentu. Dotarcie do tych materiałów bez nazw rubryk lub cykli byłoby bardzo uciążliwe. Cytatę wydawniczą ograniczono do tytułu czasopisma, roku wydania (rok druku w przypadku różnicy), numeru i stron, zaznaczano też istnienie odbitki i nadbitki.

W przypadku istnienia dużej liczby drobnych artykułów, ściśle powiązanych ze sobą tematycznie, łączono je w jedną pozycję zbiorczą. Używano w pozycji zbiorczej słowa „oraz” dla oznaczenia, że artykuły po nim następujące mają identyczne tytuły jak w poprzednim opisie lub są wzmiankami beztytułowymi. Unikano też powtarzania tytułów identycznych, powtarzano je tylko w przypadku, jeżeli artykuł był zamieszczony w stałym cyklu posiadającym własną nazwę. Tworząc tytuł sztuczny starano się oddać treść artykułu. Bardzo drobne wzmianki,

ale mogące mieć znaczenie informacyjne przy opracowywaniu szczegółowego problemu podawano po słowie „nadto”, ograniczając opis do nazwiska autora i cytaty wydawniczej. W opisach o tytułach niejasnych lub wieloznacznych stosowano adnotacje wyjaśniające treść dokumentu. W pozycjach zbiorczych adnotacja mogła być uzupełnieniem tytułu, jeżeli dotyczyła tylko jednej pozycji, albo mogła być umieszczona na końcu opisu, jeżeli dotyczyła wszystkich pozycji. Nie stosowano adnotacji w pozycjach poprzedzonych śródtytułami.

Indeksy

Poszczególne tomy bibliografii zamykają indeksy: autorski, przedmiotowy, a w tomie za lata 1945–1965 indeks jednostek organizacyjnych. Był to okres tak dużych zmian organizacyjnych, że wyodrębnienie spisu jednostek organizacyjnych z indeksu przedmiotowego uznano za konieczne. Nie było już takiej potrzeby w innych tomach i stanowią one jeden ciąg alfabetyczny z innymi hasłami indeksu przedmiotowego.

W indeksie autorskim podano w układzie alfabetycznym nazwiska i imiona, a także kryptonimy i pseudonimy.

W indeksie przedmiotowym podano hasła najbardziej charakterystyczne dla tematyki bibliografii. Zakres tematów starano się uściślić przez stosowanie dopowiedzeń lub określników. Wskazywano w ten sposób na związki danego tematu z UW, np. PAN – współpraca. Pod tematami ogólnymi wskazywano także materiały znajdujące się pod hasłami węższymi, albo podając numery pozycji bibliograficznych tych ostatnich, albo wskazując poprzez odsyłacze tematy węższe.

W indeksie przedmiotowym nie umieszczono nazwisk pracowników znajdujących się w materiałach biograficznych. Natomiast nazwiska występujące w innych działach bibliografii są przedmiotowymi hasłami osobowymi; zwykle dopełnienie określa ich związek z UW, np. Aleksander Puszkina – sesja.

Indeksy uzupełniają skróty czasopism, które są zarazem spisem czasopism, w których prowadzono poszukiwania bibliograficzne.

Innymi uzupełniającymi materiałami są: w tomach za lata 1945–1965 indeks jednostek organizacyjnych Uczelni, zaś w latach 1915–1939–1944 i 1966–1971 wykazy skrótów nazw jednostek organizacyjnych.

W innych okresach organizacja wewnętrzna Uczelni była bardziej stabilna i materiał nie wymagał dodatkowych spisów pomocniczych.

W niektórych tomach umieszczono także graficzny schemat rozwoju organizacyjnego, jako pomocniczy materiał dla rozdziału o organizacji Uczelni, istotnego zwłaszcza dla zmian zachodzących w latach powojennych. Uzupełnieniem dla bibliografii są kartoteki nie włączonych do bibliografii opisów oraz kartoteki wycinków prasowych z lat 1968 – po dzień dzisiejszy, znajdujące się w Oddziale Informacji Naukowej i Dokumentacji BUW, w Sekcji Dokumentacji – dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Bibliografia wykazuje tylko materiały, które ukazały się drukiem. Poza jej zasięgiem pozostały materiały archiwalne, znajdujące się w różnych archiwach – Uniwersytetu Warszawskiego i innych krajowych, a także ZSRR.

Pożądanym uzupełnieniem bibliografii byłoby opracowanie inwentarza wszystkich istniejących jeszcze, zwłaszcza dla XIX i początku XX wieku, materiałów archiwalnych, uzyskanie kopii materiałów znajdujących się poza krajem. BUW kilkakrotnie zwracała się do Archiwum UW z inicjatywą przeprowadzenia takiej kwerendy i opracowania w jej wyniku inwentarza, ale szczupłe zasoby personalne i finansowe nie pozwalają, jak dotąd, na realizację takich prac. Miejmy nadzieję, że w przyszłości stanie się to możliwe.

Przypisy

¹ w druku

² w przygotowaniu

³ opublikowane w 1991 roku przez Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego (WUW)

⁴ opublikowane w 1975 roku przez WUW

⁵ opublikowane w 1978 roku przez WUW

⁶ w wydawnictwie

⁷ tylko w tomie za lata 1966–1971 zastosowano niefortunny układ alfabetyczny

Tabl. 1. Zestawienie bibliografii

Okres	Rok wydania lub stadium opracowania	Redaktorzy
1816–1831 1862–1869 1816–1831–1862–1869	w druku	Jadwiga Krajewska Anna Bednarz
1870–1917	w opracowaniu	Jadwiga Krajewska Anna Bednarz
1915–1939–1944	1991	Jadwiga Krajewska Jolanta Wojciechowska Hanna Kolendo
1945–1965	1975	Barbara Bierkowska Jadwiga Krajewska
1966–1971	1978	Jadwiga Krajewska Jolanta Wojciechowska
1972–1979	Bibliografia bieżąca w „Rocznikach UW” 1973–1980	Jadwiga Krajewska Lubina Oknińska Olena Błażejwicz
1980–1985	w druku	Anna Bednarz Olena Błażejwicz Jadwiga Krajewska
1986–1990	w opracowaniu	Anna Bednarz